

НОВІТНІ АСПЕКТИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХІАТРІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ОПОРНОЇ КАФЕДРИ

Проф. В. М. Козідубова, проф. С. М. Долуда, проф. В. Є. Гончаров, доц. Е. М. Баричева, доц. Р. Б. Брагін, канд. мед. наук О. В. Гурницький, канд. мед. наук О. В. Світлична, канд. мед. наук Т. Л. Шейніна, канд. мед. наук В. О. Щербань

Харківська медична академія післядипломної освіти

Наведено дані про освітні й інформаційні технології викладання психіатрії в умовах опорної та однопрофільних кафедр. Підкреслюється значення комп'ютерних технологій, навчальних фільмів для оптимізації формування знань під час післядипломної підготовки спеціалістів і в разі надання медичної допомоги пацієнтам. Подано інформацію про можливості заохочення слухачів до самостійної підготовки; наводяться дані про технології контролю знань для об'єктивізації кінцевих результатів. Розглядаються питання впровадження нових знань у практику охорони здоров'я на основі адаптованої клінічної настанови спектра аутизму в дорослих, зважаючи на показники діагностичної оцінки на моделі мультидисциплінарної роботи під час виявлення патології та надання комплексної допомоги пацієнтам. Надання викладачам профільних кафедр і слухачам на різних циклах підготовки інформації з актуальних питань діагностики та лікування малоизученних форм психічної патології допомагає в професійній підготовці спеціалістів-психіатрів.

Ключові слова: психіатрія, післядипломна підготовка, клінічні настанови.

НОВЕЙШИЕ АСПЕКТЫ ПОСЛЕДИПЛОМНОЙ ПОДГОТОВКИ ПСИХИАТРОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОПОРНОЙ КАФЕДРЫ

Проф. В. М. Козидубова, проф. С. М. Долуда, проф. В. Е. Гончаров, доц. Э. Н. Баричева, доц. Р. Б. Брагин, канд. мед. наук А. В. Гурницкий, канд. мед. наук Е. В. Светличная, канд. мед. наук Т. Л. Шейнина, канд. мед. наук В. О. Щербань

Приведены данные об образовательных и информационных технологиях преподавания психиатрии в условиях опорной и однопрофильных кафедр. Подчеркивается значение компьютерных технологий, учебных фильмов для оптимизации формирования знаний при последипломной подготовке специалистов и в случае оказания медицинской помощи пациентам. Предоставляется информация о возможности приобщения слушателей к самостоятельной подготовке; приводятся данные о технологии контроля знаний для объективизации конечных результатов. Рассматриваются вопросы внедрения новых знаний в практику охраны здоровья на основе адаптированных клинических рекомендаций спектра аутизма у взрослых с учетом диагностической оценки на модели мультидисциплинарной работы при выявлении патологии и оказании комплексной помощи пациентам. Предоставление преподавателям профильных кафедр и слушателям на различных циклах подготовки информации по актуальным вопросам диагностики и лечения малоизученных форм психической патологии помогает в профессиональной подготовке специалистов-психиатров.

Ключевые слова: психиатрия, последипломная подготовка, клинические рекомендации.

LATEST ISSUES OF POSTGRADUATE TRAINING OF PSYCHIATRISTS IN SUPPORTING CHAIR PERFORMANCE

V. M. Kozidubova, S. M. Doluda, V. E. Goncharov, E. N. Barycheva, R. B. Bragin, A. V. Gurnytskiy, E. V. Svetlichnaya, T. L. Sheynina, V. O. Shcherban

The paper presents data on education and information technology teaching psychiatry in a support and one-profile departments. It stresses the importance of computer technology, educational films to optimize the formation of knowledge in post-graduate training and patient care. Information is provided about the possibility of familiarizing students to self-training. It provides data on knowledge of control technology in teaching. The problems of the introduction of new knowledge in the practice of health care based on clinical guidelines adapted autism spectrum in adults based on diagnostic assessment model of multidisciplinary work in identifying pathology, and providing complex patient care. Provide teachers and students of specialized departments in the various cycles of the preparation of information on topical issues in the diagnosis and treatment of poorly known forms of mental pathology helps in the training of mental health professionals.

Keywords: psychiatry, postgraduate training, clinical practice guidelines.

На сучасному етапі підготовки лікарів-психіатрів провідне значення мають нові знання й інновації в питаннях діагностики, лікування, профілактики різних форм психічної патології та способи їх практичного використання. Необхідними є обґрунтування змісту та методів навчання, підвищення ефективності та критерії оцінки якості професійної підготовки, проблема підготовки лікарів-спеціалістів, безперервного професійного розвитку лікарів, упровадження сучасних освітніх технологій у післядипломній освіті [7].

У роботі кафедри психіатрії важливим напрямком доведення до слухачів нової інформації є реалізація комп'ютерних технологій із розвитком такої зручної сучасної форми, як дистанційне навчання. Традиційною методикою стало використання мультимедійної та комп'ютерної технології у зв'язку з новими можливостями таких інформаційних методик для кращого та зручнішого професійного навчання лікарів. Перш за все в навчальному процесі проводиться мультимедійний супровід лекцій, демонструються навчальні фільми до різних розділів програми для оптимізації формування знань слухачів.

Лекційні матеріали систематично поновлюються. Для їх оформлення використовуються комп'ютерні технології з відповідними відеоматеріалами, що допомагає значному підвищенню їх сприйняття і, відповідно, засвоєнню слухачами. Інформативність відеофільмів зростає під час обговорення спірних теоретичних та практичних питань диференційної діагностики.

Упровадження комп'ютерних відеоматеріалів для навчання спеціалістів дає змогу поєднати засвоєння теоретичних знань і навичок практичної клінічної роботи з пацієнтами, що створює можливість поліпшити якість післядипломної підготовки спеціалістів і, відповідно, надання медичної допомоги хворим. Цей підхід також утілюється під час підготовки лікарів загальної практики — сімейної медицини із психіатрії. Окрім того, використовуються електронні посібники для самостійної підготовки інтернів та слухачів циклів спеціалізації. Значне місце відводиться комп'ютерній технології

контролю оцінки знань на різних етапах підготовки за допомогою тестових завдань. Це має особливе значення для об'єктивізації кінцевих результатів навчання. Зазначені технології обговорюються з викладачами профільних кафедр.

На різних циклах підготовки викладачів профільних кафедр інших навчальних закладів виникає певна потреба в пошуках нових ефективних способів надання інформації та методів оцінки засвоєння основних знань для ширшого впровадження нових технологій навчання, що є необхідною умовою поліпшення якості викладання психіатрії.

Для підготовки спеціалістів-психіатрів велике значення має самостійна робота з використанням не лише електронних посібників та інших відеоматеріалів, а й ситуаційних завдань для формування правильної тактики під час вивчення різних складних і спірних питань діагностики та лікування психічної патології.

Первинна підготовка спеціалістів та підвищення рівня знань фахівців із метою вдосконалення професійної майстерності потребує також заохочення слухачів до самостійної роботи з літературою. На кафедрі для цього є можливість надання класичних та новітніх джерел літератури як навчально-методичного, так і науково-практичного змісту, що за змістом відповідає різним розділам програми підготовки фахівців в інтернатурі, на циклах спеціалізації, тематичного удосконалення, передатестаційних циклах. Слухачі насамперед ознайомлюються з літературою викладачів кафедри, обговорюючи різні актуальні питання сучасної психіатричної науки і практики [1, 2, 3, 4]. Значна увага приділяється вивченню матеріалів, які містять національний підручник «Психіатрія», підготовлений професорсько-викладацьким складом опорної кафедри разом із представниками однопрофільних кафедр системи післядипломної освіти та провідними вченими й клініцистами нашої країни [6].

Із метою поліпшення організації навчального процесу та підвищення рівня підготовки фахівців із питань діагностики та лікування різних форм психічної патології на кафедрі розроблено практичні навички, які дають змогу не лише оволодіти необхідними для клінічної

практики маніпуляціями й утрочаннями, а й проводити контроль набутих слухачами знань. Важливим є заохочення лікарів, що навчаються на різних циклах, до таких форм самостійної підготовки, як складання рефератів із питань, що є актуальними, спірними в клінічній практиці та мають особливу практичну значущість, — із подальшим загальним та дискусійним обговоренням найважливішого матеріалу. Суттєве значення в навчальному процесі має також ознайомлення з документами з різних питань організації галузі.

Загалом ознайомлення з чинними новаціями та самопідготовка створюють можливість підвищити рівень професійної майстерності та теоретичних знань. Слухачі з великою увагою ставляться до вивчення нових питань порівняльно-вікового вивчення психічних розладів спектра аутизму в дитячому віці й у дорослих, що стало можливим після оформлення «Адаптованої клінічної настанови, заснованої на доказах». До викладачів кафедр психіатрії доводиться основна інформація щодо зазначеної настанови. У цьому разі зазначається, що за прототип Адаптованої клінічної настанови (КН) «Аутизм у дорослих» взято Клінічну настанову «NICE CG 142 — Autism: recognition, referral, diagnosis and management of adults on the autism spectrum» (2012) — для створення якісних клінічних протоколів (Clinical Pathway) та/або медичних стандартів як третинне джерело доказової медицини [9].

Із викладачами профільних кафедр обговорюється, що клінічна настанова (Clinical practice guidelines) — це документ, який містить систематизовані положення стосовно медичної та медико-соціальної допомоги, розроблені з використанням методології доказової медицини на основі підтвердження їх надійності та доведеності, і має на меті надання допомоги лікарю і пацієнту в прийнятті раціонального рішення в різних клінічних ситуаціях. Відповідно до положень наказу МОЗ України № 751 від 28.09.2012 р. «Про створення та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги в системі Міністерства охорони здоров'я України», створення клінічних настанов (КН) в Україні здійснюється

шляхом адаптації чинних клінічних настанов, розроблених на засадах доказової медицини у відомих світових центрах — NICE (Велика Британія), SIGN (Шотландія), AHRQ (США), HEN WHO (ВООЗ), NZGG (Нова Зеландія).

Адаптована КН за темою «Аутизм у дорослих» створена мультидисциплінарною робочою групою МОЗ України, яка складається з відомих фахівців із соціальної і судової психіатрії та наркології [5, 8]. Зазначена КН створена на основі оригінальної КН NICE 142 «Autism: recognition, referral, diagnosis and management of adults on the autism spectrum» (2012) [9].

Із психіатрами, які навчаються на кафедрі, та викладачами обговорюється положення, що запропоновану адаптовану КН не слід розцінювати як стандарт медичного лікування. Дотримання положень КН не гарантує успішного лікування в кожному конкретному випадку, її не можна розглядати як посібник, що включає всі необхідні методи лікування або, навпаки, виключає інші. Остаточне рішення стосовно вибору конкретної клінічної процедури або плану лікування має приймати лікар, зважаючи на клінічний стан пацієнта та можливості для проведення заходів діагностики й лікування в медичному закладі. Разом із тим, адаптована КН «Аутизм у дорослих» відповідно до свого визначення має на меті надання допомоги лікарю і пацієнту в прийнятті раціонального рішення в різних клінічних ситуаціях, є інформаційною підтримкою щодо найкращої клінічної практики на основі доказів ефективності застосування певних медичних технологій, ліків та організаційних засад медичної допомоги.

Співавтори зазначають, що КН — це рекомендаційний документ із найкращої медичної практики, заснованої на доказах ефективності, насамперед для лікарів-практиків, котрі надають як первинну, так і спеціалізовану медичну допомогу. Проте на основі Адаптованої КН «Аутизм у дорослих», а також Адаптованої КН «Аутизм у дітей», робоча група МОЗ України підготувала Уніфікований клінічний протокол медичної допомоги «Розлади аутистичного спектра (розлади загального розвитку)», в якому використано доказові положення

адаптованих клінічних настанов щодо ефективності медичних утручань, які також були основою для визначення індикаторів якості надання медичної допомоги пацієнтам з аутизмом [5, 8]. Заплановано, що подана адаптована КН має бути переглянута не пізніше 2018 р.

У КН зазначено, і це важливо для спеціалістів, що аутизм є довічним станом, пов'язаним із неврологічним розвитком, основними особливостями якого є стійкі складнощі в соціальній взаємодії і комунікації та наявність стереотипної (жорсткої і повторюваної) поведінки, опір змінам або обмежені інтереси. Аутизм проявляється в окремих людей по-різному на різних етапах життя як відповідь на втручання з наявністю таких супутніх станів, як нездатність до навчання (також називається «інтелектуальна інвалідність»). Люди з аутизмом зазвичай мають складнощі з когнітивною і поведінковою гнучкістю, змінами сенсорної чутливості та емоційного регулювання. Ознаки аутизму можуть варіюватися від легкого до тяжкого стану й коливатися з часом або у відповідь на зміну обставин.

Окрім того, в КН зазначено, що значна частина дорослих з аутизмом усього аутистичного спектра відчуває соціальну й економічну ізоляцію. Їх стан часто не беруть до уваги працівники охорони здоров'я, освіти і соціальні працівники, що створює перешкоди для доступу до підтримки та послуг. Окрім того, люди з аутизмом часто мають супутні психічні і фізичні розлади й інші порушення розвитку. Деякі можуть мати контакт із системою кримінального правосуддя як жертви злочинів або як злочинці, тому дуже важливо розпізнавати їх потреби.

Під час обговорення важливих питань упровадження КН у практику охорони здоров'я з викладачами профільних кафедр ураховуються питання про те, що існують значні відмінності у показниках виявлення й у діагностичній оцінці станів, а також моделі мультидисциплінарної роботи з дорослими пацієнтами з ознаками аутизму. Ці чинники сприяють затримці в діагностиці і подальшому доступу до відповідних послуг. Також важливою є інформація про те, що до «розладів аутистичного спектра» (РАС), які охоплюють

аутизм, належать синдром Аспергера й атипичний аутизм. Для ефективної допомоги і підтримки всі співробітники, які працюють із дорослими пацієнтами, мають бути партнерами; пропонувати підтримку і допомогу з повагою; приділяти хворому достатньо уваги.

Із викладачами та слухачами обговорюється також питання, що стосується принципів роботи з дорослими з аутизмом та їх родинами, партнерами й особами, які доглядають хворих. У коментарі робочої групи з адаптації КН зазначено, що нині в Україні під час надання медичної допомоги пацієнтам з аутизмом ще не створено структурованих команд. Проте спеціалізована медична допомога пацієнтам із РАС в Україні надається різними спеціалістами відповідно до наявних потреб пацієнта, місцевих ресурсів та маршрутів допомоги.

Разом із тим, у КН наводяться для лікарів-психіатрів певні рекомендації щодо терапії, а саме: не застосовувати протисудомних препаратів для лікування основних симптомів аутизму в дорослих, препаратів для дезінтоксикації, а також спеціально призначених для поліпшення когнітивних функцій, антипсихотичних засобів, антидепресантів. Тоді як агресивна поведінка, що включає стереотипну — хитання чи плескання в долоні, а також, гнів, агресію, членушкодження й руйнівну або деструктивну поведінку, потребує використання відповідних фармацевтичних препаратів.

Лікарям, які навчаються на різних циклах, пропонується й інша інформація щодо КН, а саме, що у хворих можуть виявлятися інтелектуальні порушення; низькі інтелектуальні здібності (зазвичай визначаються за IQ менше 70); ступінь нездатності до навчання визначається такими оцінками IQ: легкий — 50–69, помірний — 35–49 і тяжкий — 20–34; із легким та помірним ступенем нездатності до навчання може бути необхідною лише підтримка за певних обставин. Водночас зазначається, що нездатність до навчання відрізняється від труднощів у навчанні, як, наприклад, дислексія, що не впливає на інтелект; нездатність до навчання іноді також називається «інтелектуальною інвалідністю». Крім того, підкреслюється, що імплементація цієї настанови

є обов'язком місцевих уповноважених осіб і/або постачальників послуг, які мають пам'ятати, що це їхня відповідальність — упроваджувати цю настанову, зважаючи на місцеві умови, щоб уникнути незаконної дискримінації.

ВИСНОВКИ

Важливе значення має надання нової інформації на різних циклах підготовки фахівців щодо вивчення актуальних питань діагностики та лікування маловивчених форм

психічної патології, що розробляються у світі, які на сучасному етапі розвитку науки та практики висвітлюються і в нашій країні. На думку керівників клінічних баз підготовки, заходи та методи заохочення лікарів мають високу ефективність і можуть суттєво збагачувати загальну професійну підготовку спеціалістів, що допомагає у розв'язанні наявних питань клінічної практики й у процесі організації безперервного післядипломного навчання лікарів-психіатрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баричева Э. Н. Особенности терапии аффективных расстройств при эпилепсии / Э. Н. Баричева // 36. тез та доповідей наук.-практ. конф. за участю ХНУ ім. В. Н. Каразіна «Актуальні питання сучасної психіатрії, наркології та неврології». — Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. — С. 11–13.
2. Долуда С. М. Вопросы ранней диагностики болезни Альцгеймера / С. М. Долуда / 36. тез та доповідей наук.-практ. конф. за участю ХНУ імені В. Н. Каразіна «Актуальні питання сучасної психіатрії, наркології та неврології». — Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. — С. 42–43.
3. Гончаров В. Е. Проблема коморбідності при шизофренії / В. Е. Гончаров // 36. тез та доповідей наук.-практ. конф. за участю ХНУ імені В. Н. Каразіна «Актуальні питання сучасної психіатрії, наркології та неврології». — Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. — С. 35–37.
4. Козідубова В. М. Современные подходы к лечению шизофрении / В. М. Козідубова // 36. тез та доповідей наук.-практ. конф. за участю ХНУ імені В. Н. Каразіна «Актуальні питання сучасної психіатрії, наркології та неврології». — Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. — С. 54–55.
5. Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги у разі аутизму. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Розлади аутистичного спектра (розлади загального розвитку)» : Наказ МОЗ України № 121 від 23.02.2016 р.
6. Психіатрія / під ред. В. М. Козідубової, В. М. Кузнецова, В. А. Вербенко [та ін.]. — Харків : Оберіг, 2013. — 1164 с.
7. Сучасна післядипломна освіта : досягнення, проблеми, перспективи // Матеріали навч.-наук. конф. / під ред. О. М. Хвисяка, М. І. Хвисяка, В. Г. Марченко. — Харків : Оберіг, 2013. — 230 с.
8. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації. Розлади аутистичного спектра (розлади загального розвитку) : Наказ МОЗ України № 341 від 15.06.2015 // 36. нормативно-директивних документів з охорони здоров'я : вироб.-практ. журн. / МОЗ України. — Київ : Київський міський наук. інформ.-аналіт. центр мед. стат. — 2015. — № 8. — С. 34–76.
9. Autism : recognition, referral, diagnosis and management of adults on the autism spectrum : NICE clinical guideline 142 // National Institute for Health and Clinical Excellence. — June 2012. — 56 p. [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.nice.org.uk/guidance/cg142>.